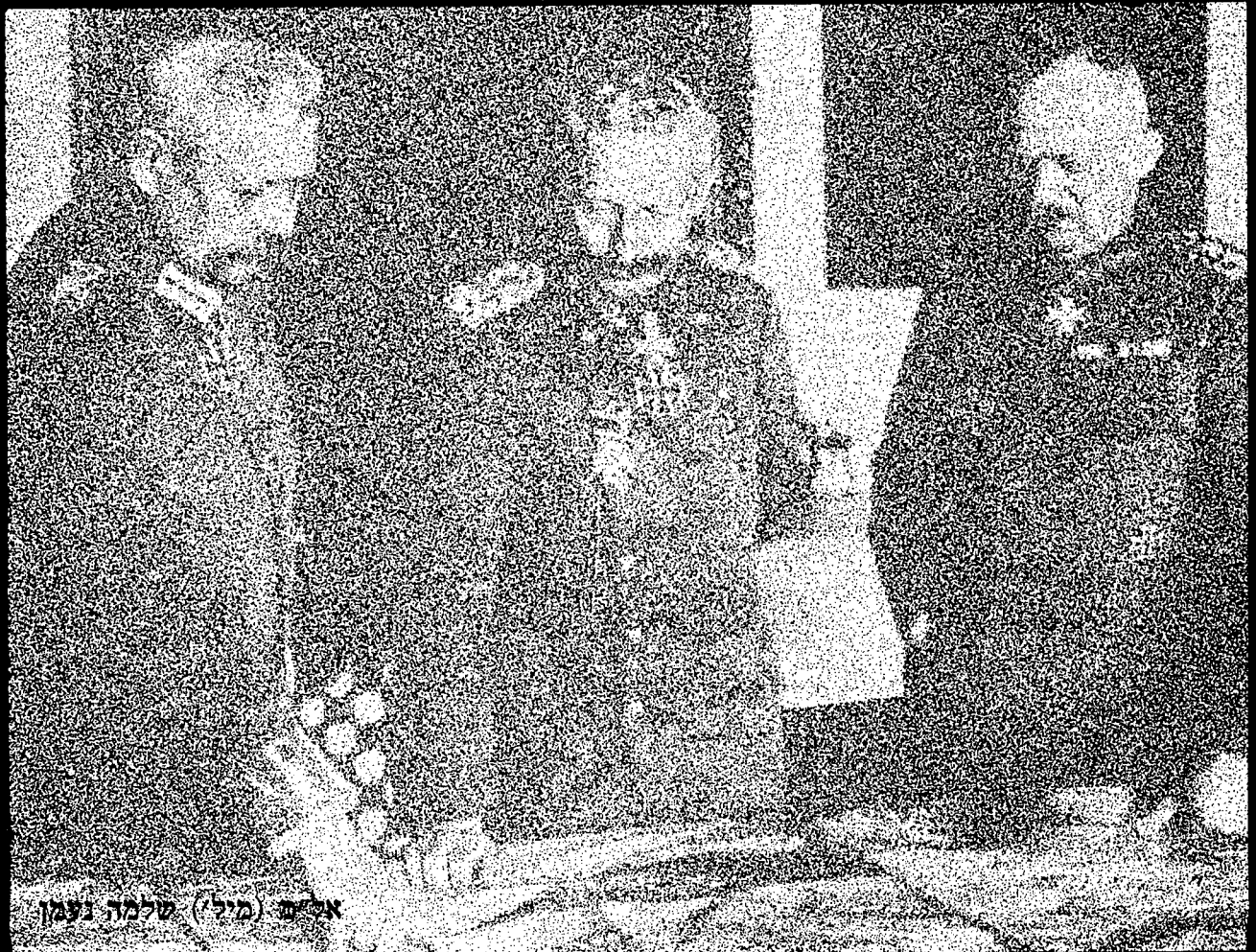

גנרלשטאב

התפתחות המטכ"ל הגרמני

מטות". תורת המטה הצבאי הגרמני מקובלת כמעט על כל הצבאות המודרניים והיא ניכרת היטב בנהלי עבודתם. ההתייחסות אל ה"גנרלשטאב" מלווה אצל רבים בהרגשת מסתורין, כאילו מדובר בארגון חשאי יתר על כן. אחרי מלחמת העולם השני נפוצה סברה בעולם כולו שהמטכ"ל הגרמני היה כביכול מרכז לכוחות ההתנגדות והמרי נגד השלטון הנאצי. להלן, נסקור את תולדותיו של ה"גנרלשטאב" הגרמני ונשתדל לתהות על צמיחתו, נהליו ופעלו.

המטה הכללי הגרמני, ה"גנרלשטאב" בגרמנית, אשר התפרסם בתקופת הרייך הגרמני ובשתי מלחמות עולם — הוא הוא זה שיצר, לדעת רבים, את העוצ' מר הצבאית האדיר של גרמניה. מהבחינה הצבאית-מקצועית גרידא משמש המטכ"ל הגרמני נושא ללימוד תורה פעולתו של מטה צבאי ארגונו המיוחד, נהלי עבודתו ("עבודת מטה") וכן דרכי ההכשרה של קציני מטה. גם בצה"ל לומדים קצינים בכירים בקורסי מפקדים על המטכ"ל הגרמני, במסגרת "השוואת

אליהו (מיל) - שלמה נעמן

בעיצוב גורלו של הרייך הגרמני. יש לציין שלוש תקופות בולטות במיוחד:

בשנות ה-60 של המאה הקודמת סלל הרמטכ"ל הפרוסי את הדרך לאיחודה של גרמניה ולהכתרתו של מלך פרוסיה כקיסר כל העמים הגרמניים למעט אוסטריה.

התקופה השנייה היא מלחמת העולם הראשונה. הרמטכ"ל הגרמני לא רק הכיז את תוכניות המלחמה, הוא נמנה גם עם יוזמיה. במלחמה עצמה לא הסתפק בניהול הקרבות, אלא נטל לידי בנהדר גם את סמכויות השלטון האזרחיות ובפועל הפך לשליט המדינה.

התקופה השלישית ניכרת במיוחד בהשפעתו של הרמטכ"ל במדיניות. זוהי תקופת „הרפובליקה של ויימאר“ שנמשכה מסוף מלחמת העולם הראשונה ועד לעלייתו של היטלר לשלטון — 1933—1919.

התפתחות המטה הצבאי

„מטה-הצבא“, „מטה-כללי“ אינם המצאה גרמנית או פרוסית. עם ריבוי הפונקציות הלוגיסטיות והאדמיניסטרטיביות שהוטלו על המצביא במלחמות המאה ה-16 וה-17, התעורר הצורך להטיל חלק מתפקידי של המצביא על קצינים בעלי התמחות מיוחדת. על כן הוקמו בצבאות האירופיים מטות לאפסנאות, כדי לשחרר את המצביא מהטיפול האדמיניסטרטיבי והטכני בצבאות כגון הקמת מחנות וביצורים, תכנון המסגרות לגייסות וכו' ולאפשר לו להתמסר כליל לפיקוד מבצעי על הגייסות ולניהול הקרבות.

המטות הכלליים הוקמו בצבאות האירופיים בסוף המאה ה-18. הצורך בהם התעורר, כאשר הונהגו חידושים בארגון היחידות ובהפעלתן. הצבאות שוב לא הופעלו עוד ככוח מרוכז תחת פיקודו הישיר של המצביא, אלא חולקו לקורפוסים ולדיביזיות בעלי מבנה קבוע, שהיו אמורים לקבל משימות עצמאיות ולבצען בנפרד. תכנון הקרב תוך תצפית ישירה על השטח הוחלף בתכנון על גבי מפה. מתן פקודות בעל-פה באופן ישיר ע"י המצביא הוחלף במתן פקודות בכתב. ולבסוף — ניהול הקרב תוך תצפית-מקרוב על שדה הקרב הוחלף בניהול הקרב באמצעות מערכות קשר, שליטה ודיווח קבועות מראש. מכאן נבע הצורך להקים במפקדות „מטות-כלליים“ שכללו קציני אג"מ ותחזוקה. עליהם הוטל לשרטט מפות ומרשמי קרב, לערוך לוחות מסע, להכין פקודות בכתב ולנהל את הדיווח המבצעי. קצינים מיוחדים התמחו בחיבור הנספחים המקצועיים שצורפו לפקודות, כגון פקודות לארטילריה, פקודות תחזוקה ודו"חות מודיעין על האויב. מובן שגם במפקדות בדרג נמוך יותר דרושים היו קציני מטה-כללי שידעו לקרוא את הפקודות שהתקבלו מהדרג הגבוה, וכן לנהל את הדיווח המבצעי. מקציני מטה כללי במפקדות ובכל הדרגים נדרש לדבר ב„שפה אחת“, והכשרתם לתפקיד — היתה אף היא אחידה פחות או יותר. גם לאופיו של קצין המטה הכללי נודעת היתה חשיבות לא מעטה. הפרוסים היו שונים מצבאות אחרים בכך, שבמקום להסתפק בהכשרת קצין מטה כ„טכנאי מבצעים“ מעולה, הם חינכוהו כקצין מטה-כללי חושב, שוקל ומנתח. בכך הניחו את היסוד למטה הכללי הפרוסי.

בחווה ורסאי, שחתם את מלחמת העולם הראשונה, חייבו בעלות-הברית המנצחות את גרמניה המובסת לחסל את ה„גנרלשטאב הגדול“, הוא המטה הכללי העליון של הצבא הגרמני. עם החתימה על החוזה, ב-25 ביוני 1919, מינה שר ההגנה הגרמני את הגנרל הנס פון זקט לרמטכ"ל האחרון, ועליו הוטלה משימת החיסול. זקט, אב-טיפוס של קצין פרוסי גוקשה, אשר מילא במלחמה תפקידי מטה בכירים, היה ידוע כמתנגד חריף לתכתיבי חוזה השלום. לכן עוררה הסכמתו למלא תפקיד של רמטכ"ל החיסול תמיהה אך גם התפעלות. את מניעי ההסכמה גילה הגנרל זקט במכתב פרטי ששלח לרמטכ"ל הקודם, הינדנבורג. במכתבו מגלה זקט שהוא קיבל על עצמו את תפקיד „הקברן“, כי הוא חש שמוטלת עליו החובה לקיים גם בעתיד את הרוח של ה„גנרלשטאב“, כדי שזו תשמש בבוא העת תשתית להקמת צבא גרמני חדש. דרישת בעלות-הברית לחסל את ה„גנרלשטאב“ — היתה מובנת. כולם ראו בו את מקור הרעה. הצרפתים, שסבלו מה-תוקפנות הגרמנית במלחמות רבות, ראו ברמטכ"ל הגרמני את מקור התוקפנות והמיליטריזם הגרמניים. ואמנם, בכל שנות קיומו, מתקופת נפוליון עד סוף מלחמת העולם השנייה, מילא ה„גנרלשטאב“ במערכת השלטון הגרמני תפקיד, שחרג בהרבה מפעילותו של רמטכ"ל. לא זו בלבד שהוא פעל להשגת יעדים מדיניים הוא גם יום יעדים לאומיים. המטה הכללי הגרמני היה לא רק מוסד העומד בראש הצבא, אלא מערכת פיקודית מסו-נפת שהקיפה את כל הדרגים בצבא. את המטה הכללי הפעילה קבוצת עילית של קצינים מובחרים, שהקפידה לקלוט לתוכה רק קצינים שעמדו בדרישות איכותיות מסוימות: כושר ניתוח מעולה, ידע בטקטיקה, שליטה מושלמת בנהלי עבודת מטה, תקיפות ומנהיגות, חריצות, שקידה ונאמנות, וכן כושר פיזי לעבוד ברציפות ימים ולילות ללא הפוגה. קצינים אלה, שנשאו את התואר „קצין-מטכ"ל“, איישו את התפקידים של קציני מבצעים, קציני מודיעין, קציני תחזוקה וקציני הרכבה בכל מפקדות הצבא. לכל מפקדה בצבא, מדיביזיה ומעלה, היה „מטה-כללי“ משלה, שהיה מעין „קאבינט המלחמה“ של המטה העוצבתי. המטה הכללי ברמת הפיקוד העליון של הצבא המק-ביל בתפקידו לרמטכ"ל בצבאות אחרים נקרא בגרמניה „המטה הכללי הגדול“. כל המטות הכלליים בתוך יחידות הצבא מדי-ביזיה ומעלה — היוו מערכת אחת. השוואת הרמטכ"ל הגרמני לרמטכ"ל של צה"ל תוכיח, כי נמצאים בשני המטות הכלליים מוסדות ונהלים משותפים. אבל אין בכוחה של השוואה זו למצות את מהותו ואת כוח השפעתו של ה„גנרלשטאב“, שעל טיבם נעמוד בהמשך.

רקע היסטורי

הקשר ההדוק שקיים לעיתים בין ההיסטוריה המדינית והתר-בותית של אומה ובין ההיסטוריה הצבאית שלה, בא לידי מיצוי מירבי בתולדותיה של פרוסיה. עלייתה של מדינת פרוסיה עד היותה למנהיגת גרמניה כולה, קשורה בכוחה הצבאי של פרוסיה ובנצחונותיה בשדות הקרב. בהיסטוריה של פרוסיה וגרמניה במאה ה-19 נודעה למטה הכללי חשיבות מכרעת

קלאווביץ

תורתו של קלאווביץ

השפעה מיוחדת על התפתחות המחשבה הצבאית הגרמנית ועל התפתחות ה"גנרלשטאב" בודעת לתורתו של קלאווביץ העוסקת בשני תחומים: האחד — היחס בין המלחמה ובין המדיניות והאחר — "אמנות המלחמה" או "האסטרטגיה". היחס בין המלחמה למדיניות מוסיף להעסיק את העולם אף בימינו, 150 שנה אחרי קלאווביץ. קלאווביץ ראה את המלחמה כאמצעי של המדינאים להשגת יעדיהם. לדעת קלאווביץ משתמשת המדיניות בשני אמצעים, הדיפלומטיה והמלחמה. קלאווביץ הכיר ביחסי הגומלין ההדוקים השוררים בין הדיפלומטיה והמלחמה ובחשיבות הנוודעת למעבר המהיר מהאחד לשני. מכאן הסיק כי למדיניות יש מעמד עדיף על המלחמה, או בלשון אחרת — המדינאים נמצאים במעמד עדיף על הגנרלים, ובקיצור: ההנהגה הצבאית כפופה להנהגה המדינית. כלל חברתי זה, שנוסח על ידי קלאווביץ, מהווה עד היום יסוד לכל שלטון מתוקן. מסקנה נוספת של קלאווביץ היתה, שהמפקד בצבא חייב להיות גם איש פוליטי, בעל הבנה פוליטית. כך הקצין וכך הצבא כולו. המיזוג האידיאלי, לדעת קלאווביץ היה המיזוג המושלם של המדינאי והמצביא באישיות אחת. אישיות זו הצטיירה בעיניו בדמותו של המלך. השקפה זו נתנה לגיטימציה לפוליטיזציה של המטה הכללי הגרמני. בתחום האסטרטגי לימד קלאווביץ את התורה הידועה של "קרב ההכרעה וההשמדה". שוב לא ראה את המלחמה כעימות בין האינטרסים של השולטים, אלא כהתנגשות בין עמים שנלחמים על מעמדם ועל קיומם. על-כן חייבת המלחמה להיות עממית, טוטאלית, תוך גיוס כל משאבי העם. תורת קרב ההכרעה וההשמדה מתבססת לא מעט על הלקחים מהמלחמות נגד נפוליון בשנת 1813, כשהצבאות של ארבעה שליטי אירופה הקיפו את נפוליון מכל עבר, אבל לא סגרו את טבעת הכיתור, והניחו לצבאו לחמוק משדה המערכה. המחשבה של הכיתור המוחלט וההשמדה היתה עדיין זרה למחשבה הצבאית. הלך שהפיק קלאווביץ הפך לנכס צאן ברזל במחשבה הצבאית הגרמנית ושימש יסוד לתכנון האופרטיבי הגרמני במלחמות הבאות.

דפוסים של מטה כללי התחילו להתגבש בצבא הפרוסי בתקופת מלחמות נפוליון. בשנת 1803 הוקמו ב"מטה האפסנאי הראשי" של הצבא הפרוסי שלוש מחלקות מבצעיות שאמורות היו לעסוק בתכנון אופרטיבי. כל מחלקה הופקדה על אחת משלוש זירות הקרב של הימים ההם. בהתחלה היתה פרוסיה ניטרלית. בשנת 1805 נוצרה קואליציה בין רוסיה, אנגליה ואוסטריה נגד נפוליון. "המטה האפסנאי הראשי" של פרוסיה צידד בהצטרפות פרוסיה לקואליציה זו. היתה זו הפעם הראשונה ששמה של הצבא נקט עמדה מדינית וניסה להשפיע על החלטות הממשלה. אבל עד שהמלך ההססן בדק את הצעות מטהו, היכה נפוליון את צבאות הקואליציה בקרב "אוסטרליץ" המפורסם. אילו היו הפרוסים מצטרפים לקואליציה בעוד מועד, לפי עצת קציני המטה, ייתכן מאוד שההיסטוריה של אירופה היתה מקבלת תפנית לכיוון שונה לגמרי. אחרי אוסטרליץ נשארה פרוסיה בודדה מול נפוליון. הפרוסים גייסו שתי ארמיות. "המטה האפסנאי הראשי", שהיה בנוי במתכונת של מפ"קדת שדה פוזר וקציניו נשלחו כקציני מטה לגייסות. אבל גם תגבורת זו לא הצליחה למנוע את המפלה שהפרוסים נחלו במערכת ינה בשנת 1806. אחרי ינה אורגן הצבא הפרוסי מחדש, ובראשו הועמד קצין-מטה ותיק בשם שרנהורסט. בדרג העליון של הצבא הוקמה "מחלקת מלחמה" שלמפקדה התמנה שר שהיה חבר הקבינט המלכותי. מחלקת המלחמה חולקה לשלוש מחלקות-משנה: "מנהל הסגל", "חיל ההצטיידות" ו"גנרלשטאב" (מטה כללי). שרנהורסט נהרג ב-1813 בקרב עם צבא נפוליון, וסגנו גנאיזנאו — גם הוא ממחדשי הצבא הפרוסי — התמנה במקומו. גנאיזנאו נחשב ליוצרה של הפקודת הפרוסית, פקודה המנוסחת בקצרה ובבהירות, משקפת בעיקר את כוונת הדרג הפוקד ונותנת רק הנחיות כלליות לביצוע. באופן זה נדרשה ממבצעי הפקודה מידה רבה של עצמאות, יוזמה וחופש פעולה.

מבחינת המחשבה האופרטיבית, החלה להסתמן במטכ"ל הפרוסי הגישה העקיפה. בניגוד לאסטרטגיה הנפולינית של ההתקפה בכוחות גדולים, החלו גנאיזנאו וקציניו לעסוק בתורת האיגוף והכיתור. האסטרטגיה של הכיתור ושל "קרב הקלחת" שהתרשה עמוק במחשבה הצבאית הגרמנית ושימשה יסוד לרוב התכנונים האופרטיביים במלחמת העולם הראשונה והשנייה. לאחר הניצחון הסופי של נפוליון עסק המטכ"ל הפרוסי, שהיה מחלקה במיניסטריון המלחמה, בשלושה תחומים עיקריים: תכנון מבצעי, הפקת לקחים מקרבות העבר ומיפוי צבאי. משימה חשובה נוספת שנטל מטכ"ל זה על עצמו היתה: להכשיר דור המשך של קציני מטה-כללי, שיהיה בעל כישורים צבאיים, ומודעות פוליטית. הקשר עם ה"שדה" הובטח ע"י רוטציה של קצינים בין המטכ"ל העליון ובין מפקדות הקורפוסים והדיביזיות. בכל אחד משמונה הקורפוסים של הצבא היה מטה-כללי שהורכב משלושה קצינים: קצין מבצעים, קצין תחזוקה וקצין מודיעין. בכל מפקדת דיביזיה היה קצין מטה כללי אחד בלבד. ששה קציני מטה כללי שירתו כנספחים צבאיים בארצות זרות.

האויב בקרב-לפיתה; חופש-פעולה נרחב לפקודיו, מפקדי האר-
מיות; שמירה קפדנית על סדר המסע וההיערכות; העדפת
התקפת-האגף; דירוג הגייסות בעומק.

בתוכנית ביקש מולטקא לתקוף את הצבא האוסטרי עם הצבא
הפרוסי כולו, אפילו יחשפו על-ידי כך זירות אחרות. ארבע
הארמיות, שמולטקא היקצה למלחמה עם אוסטריה, אמורות
היו להיערך במקומות נפרדים עמוק בעורף ולנוע בהסתר כל
ארמיה בציר נפרד למקום ההיערכות של הצבא האוסטרי, כדי
להשמידו.

לפני פרוץ המלחמה העניק המלך למטכ"ל הגדול את הפיקוד
על כל כוחות השדה שנוטלים חלק במלחמה, לתקופת פעולות
האיבה והיה בכך משום שינוי סדרי הפיקוד בצבא הפרוסי.
שכן, המטה הכללי הגדול, שהיה עד אז פעיל רק בהכנת התוכ-
ניות למלחמה אך לא נטל חלק במלחמה עצמה, קיבל מעתה
תפקיד מכריע בניהול המלחמה. שני הצבאות, הפרוסי וה-
אוסטרי, התנגשו ביולי 1866, ואז התחולל קרב הכיתור הגדול
ביותר שידעה ההיסטוריה עד אותו יום. כמחצית מיליון חיילים
משני הצדדים השתתפו במערכה. הכיתור המתוכנן אמנם לא
עלה יפה בשדה המערכה, אבל די היה גם בכיתור חלקי כדי
להביס את האוסטרים. את המלחמה, שנמשכה שבועיים בלבד,
ניהלו מולטקא ומטהו ממוצב פיקוד מרוחק משדה המערכה
ועמדו בקשר רצוף עם מפקדי הקורפוסים באמצעות הטלגרף.
מלחמה זו ביססה ביתר שאת את מעמדו של המטה הכללי
הגדול במערכת הפיקוד של הצבא הפרוסי. הרמטכ"ל מולטקא
לא ראה במלחמה נגד אוסטריה אלא חוליה בדרך לאיחודה
של גרמניה. חוליה נוספת אמורה היתה להיות המלחמה נגד
צרפת. הצבא הצרפתי של הקיסר נפוליון השלישי נחשב אמנם
לצבא החזק ביותר באירופה, אך מולטקא העריך שיש בכוחו
של הצבא הפרוסי לנצח אותו. על סמך הערכה זו הוחל בתכנון
מוזרו של המלחמה. במסגרת ההכנות שיוס המטה הכללי הגדול,
בוצעה תכנית נרחבת של בניית רשת מסילות ברזל לעבר
הגבול הצרפתי. המלחמה פרצה ביולי 1870. הודות לעבודת
מטה מדויקת של המטה הכללי הגדול נערך הצבא הפרוסי
בחזית בסדר מופתי ובלוח הזמנים המתוכנן. הצבא הצרפתי
הוכה, כותר ונכנע תוך חודש ימים. אבל בניגוד לציפיות לא
הסתיימה המלחמה עם כניעת הצבא: ממשלה אזרחית-רפוב-
ליקנית עלתה לשלטון בצרפת, גייסה צבא חדש והמלחמה
נמשכה, כמחצית שנה נוספת, עד שהצרפתים נכנעו.

בסופה של מלחמה זאת התגשם חלום ישן-נושן של המטכ"ל
הפרוסי: איחודה של גרמניה, ייסוד הרייך הגרמני והכרתת
מלך פרוסיה לקיסר הגרמני הראשון. הודות להצלחותיו של
הצבא הפרוסי במלחמות של 1866 ו-1870/71 זכו מולטקא
וה, גנרלשטאב" במעמד בכורה במדינה והצבא כולו זכה לכבוד
ולהערצה. קציני הצבא נחשבו לעילית החברתית, קציני המטה
הכללי לאנשים עליונים ומולטקא עצמו נהיה דמות אגדתית
ממש. עד מהרה גם התפשטה האמונה בכוחו המאגי של
ה, גנרלשטאב" הפרוסי שאת סודותיו העמוקים כביכול לא יבין
איש מלבד קציניו. אמונה זו דבקה גם במדינות אירופה אחרות.

המטה הכללי הגרמני ותיפעולו

למעשה פעל המטכ"ל הגרמני בדרך כלל לפי דפוסי ארגון
מקובלים בכל מטה כללי בעולם אבל נוסף לכך הוא אימץ

מולטקא

תקופת מולטקא

העיצוב הסופי של ה, גנרלשטאב" הפרוסי התגבש בתקופתו של
הפלדמרשל הלמוט פון מולטקא. הוא היה רמטכ"ל במשך 31
שנים (החל מ-1857) ועוד בחייו הפך לאגדה. המהפכה התעשי-
יתית שהתחוללה בימים ההם כרוכה היתה בהתקדמות מדעית
וטכנולוגית עצומה, ולאלה היו השלכות מכריעות בהפעלת
הצבאות. כושר הייצור ההמוני של התעשייה איפשר לצבאות
להצטייד בזמן קצר באמצעי לחימה חדישים. התפתחות רשת
הרכבות הקנתה לצבאות ניידות אופרטיבית ושיפרה את יכולת
התחזוקה. המצאת הטלגרף כאמצעי-קשר מהיר ואמין, גרמה
למהפכה של ממש במערכות השליטה והפיקוד הצבאיות. ה-
מטכ"ל הפרוסי בימיו של מולטקא, היה הראשון באירופה
שתפס את מלוא האפשרויות הטמונות בתמורות הטכנולוגיות,
ובהתאם לכך החל לקבוע את המבנה הצבאי שלו, את תורת
הקרב שלו ואת תוכניותיו המבצעיות. בתקופה בה היה מולטקא
רמטכ"ל, ניהלה פרוסיה שלוש מלחמות. במלחמה הראשונה,
המלחמה הפרוסית-אוסטרית נגד דנמרק (1864) היתה עדיין
השפעת המטכ"ל מועטה מאוד כמקובל באותם ימים. תפקידו
של המטכ"ל הסתיים עם תחילת המלחמה, כאשר ניהול הקר-
בות עבר לידי המפקד העליון בחזית. במלחמה זו קיבל מולטקא
מינוי אישי של ראש המטה לכוחות הפרוסיים במערכה. הצל-
תו בתפקיד ביססה את מעמדו האישי בצבא, שהשפיע על
מעמד המטכ"ל בכלל, כאשר חזר אליו מולטקא בתום המל-
חמה. אחרי המלחמה הזאת סבר המטכ"ל הפרוסי שמלחמה עם
אוסטריה היא בלתי-נמנעת, ובהתאם לכך ערך את תוכניותיו.
מולטקא הציע תכנית גדולה ונועזת, שהתבססה על עקרונות
האסטרטגיה של קלאוביץ, בתוספת תורת קרב שהוא עצמו
פיתח. פרופ' י. ואלך מביא את תמצית תורת הקרב של
מולטקא כך *:

„הכנה מדוקדקת של המלחמה ושל המערכה בגבולות הניתן-
לחישוב, פריסה נפרדת של הארמיות וריכוז הכוחות בשדה-
הקרב בלבד; נגד האסטרטגיה של ההתשה ובעד השמדת

* ואלך יהודה, תורות צבאיות, „מערכות“, 1977, עמ' 69.

בכירים. קצין מטה כללי בדרגת רס"נ או סא"ל, לדוגמה, נחשב שותף שווה-מעמד לגנרלים. היוקרה והמעמד לא היו הפריביילגיות היחידות של קציני המטה הכללי. הם נבדלו מיתר הקצינים גם בסימני לבושם (סימן-היכר בצווארון ופסים אדומים רחבים במכנסים). לצד השם של דרגתם הם נשאו את הכינוי הרשמי — „קצין מטה כללי“ וזכו בעדיפויות גם בשכר ובקיי-דום. אך בכל אלה לא היה אלא פיצוי חלקי עבור פועלם, האנונימי בעיקרו, במערכת הפיקוד. מולטקא הקשיש דרש מקציניו שיהיו טובים מאחרים, אך מבלי להתבלט. גם ה-רמטכ"ל שליפן (1882—1904) תבע „הספק רב תוך כדי התבלטות מינימאלית“.

לקבל הסמכה של „קצין המטה הכללי“ לא היה קל כל עיקר. הסלקציה היתה קפדנית ביותר וזמן ההכשרה — ממושך מאוד. בדרך כלל התקבלו בחיל המטה הכללי רק קצינים בוגרי ה„אקדמיה למלחמה“ בברלין. לפני הכניסה לאקדמיה נדרשו המועמדים, שהיו בדרך כלל בדרגת סגן, לעמוד בבחינות קונ-קורס שנמשכו ימים אחדים וכללו, בדומה לבחינות הכניסה למכללה ולפוי"מ בצה"ל — נושאים טקטיים והיסטוריים, וכן בחינה מקיפה בתחום ההשכלה הכללית. לאלה שסיימו את האקדמיה (כעבור שלוש שנים) לא הובטח עדיין התואר הנכסף של „קצין המטה הכללי“. רק הטובים ביותר, לא יותר מ-20—30 קצינים בכל מחזור, התקבלו לתקופת ניסיון של שנתיים לתפקידי מטה כללי ונשלחו לשרת בתפקידים זוטרים במטה הכללי הגדול. שם שותפו בכל הפעילות השגרתית שכללה תרגילי טלפונים ומשחקי מלחמה לרוב. בתקופת ניסיון זו עוצבה למעשה אישיותו של קצין המטה, שעמד כל העת במבחן מתמיד תחת עיניהם הקפדניות של הממונים עליו.

האקדמיה

ה„אקדמיה המלכותית הפרוסית למלחמה“ בברלין היתה כפופה ישירות למטה הכללי הגדול. לאקדמיה לא היה סגל-הוראה קבוע. המורים היו קציני המטה הכללי הגדול ששובצו להרצאות ולתרגילים, נוסף לתפקידיהם הרגילים. במקצועות הצבאיים הושם דגש מיוחד על „לימודי הטקטיקה“, על עבודת המטה ועל לימוד ההיסטוריה הצבאית, נוסף למקצועות צבאיים רבים נוספים. במהלך הלימודים והתרגילים מילאו קצינים זוטרים, בדרגות סגן וסרן, תפקידים של מפקדי דיביזיות וקורפוסים.

אחרי מלחמת העולם הראשונה נסגרה האקדמיה, לפי תנאי חוזה השלום; אבל הכשרת קציני מטה נמשכה למעשה, במסווה של קורסים שונים. בשנת 1935 הכריז היטלר על ביטול חוזה וורסאיי ומיד נפתחה האקדמיה הצבאית מחדש, ושוב שימשה להכשרת קציני מטה כללי לקראת מלחמת העולם השנייה. בימי המלחמה עצמה הוגבר קצב ההכשרה, על חשבון האיכות. משך מחזור לימודים קוצר משנתיים לשישה חודשים. בוגרי המחזורים בתקופת המלחמה הוסמכו כ„קציני אג"מ-דיביזיוניים“ אך הוצבו כמובן גם לתפקידים אחרים, לפי הצורך. נהוג היה במטה הכללי הגרמני להטיל אחריות מבצעית ישירה על קציני מטה כללי ששירתו בעוצבות. המושג „אחריות מטה“ מקובל גם בצה"ל, אבל במשמעות שונה. בצה"ל הוא מציין תחומי עבודה של מחלקות מטה, כאשר קציני מטה מופקדים

שרנהורסט

לעצמו כמה נהלי מטה מיוחדים. כמו כן יש להדגיש שגם לתכונות הפרוסיות האופייניות של סדר, משמעת, יסודיות ואחריות היה משקל לא מבוטל בעבודתו היעילה של מטה זה.

המטכ"ל הגרמני פעל בשתי רמות: בפיקוד העליון של הצבא פעל המטה הכללי הגדול שאפשר להשוותו למטה הכללי בכל צבא אחר. המטה הכללי הגדול היה מטה ללא סמכות פיקודית על הגייסות: בצבא הגרמני היתה הפרדה בין הצינור הפיקודי ובין צינור המטה. רק בזמן מלחמה שינה המטכ"ל הגדול את יעודו והפך למפקדה של כוחות השדה.

הרמה השנייה בה פעל המטכ"ל הגרמני היו עוצבות, בהן הוא פעל כ„מטה כללי-גייסות“. לכל מפקדת עוצבה מרמת דיביזיה ומעלה, היה „מטה כללי“ משלה. ראש המטה, ה-Chef שהיה קצין מטה-כללי היה חלק ממטה העוצבה. קצין זה היה בעל מעמד מיוחד במינו. הוא היה „שותף זוטרי של המפקד“, הנושא ביחד איתו באחריות הפיקודית. כל מטה כללי (ברמת מפקדת הצבא ובעוצבות) היה מאוגד ב„חיל המטה הכללי“, שבראשו עמד המטה הכללי הגדול. כקצין חיל ראשי היה הרמטכ"ל מפקדם המקצועי של כל קציני המטה הכללי. בידוי נתונה היתה הסמכות הבלעדית למנות קציני מטה כללי במטכ"ל הגדול ובמפקדות העוצבות. בהתחשב בכך, שקציני המטה הכללי מילאו תפקידי מפתח של קציני אג"מ, מודיעין ואפסנ-אות הרי הסמכות הבלעדית של הרמטכ"ל למנות קצינים אלה, היקנתה לו בצבא עמדת כוח רצינית ביותר. כמובן שבידי הרמטכ"ל היו סמכויות נוספות, כגון קביעת מסלולי ההכשרה והקידום של קציני המטה הכללי וקביעת כל נהלי עבודת המטה. לצורך ביצוע תפקידו של הרמטכ"ל כקצין חיל ראשי, עמדה לרשותו מחלקה מיוחדת במטכ"ל הגדול (המחלקה המרכוית), ששימשה כמנהל הסגל של קציני המטה הכללי. כאשר הרמטכ"ל מולטקא סיים את תפקידו בשנת 1888, מנה סגל המטה הכללי 350 קצינים. בשנת 1914 גדל מספרם ל-650, ובמלחמת העולם השנייה — ל-2000. אין לשכוח שהצבא כלל אז מאות עוצבות.

קציני המטה הכללי הגרמני נהנו מיוקרה אישית ומקצועית רבה ועל כן מילאו קציני מטה בדרגות נמוכות יחסית תפקידים

גנאיזנאו

ארמיה שהיתה במערך הגנתי בחזית הצרפתית הותקפה ע"י הצרפתים ונקלעה למצב קשה. המטה הכללי הגדול שלח לארמיה ראש מטה נמרץ, בשם אל"מ לוסברג. שעות ספורות אחרי קבלת המינוי התייצב לוסברג במפקדתו החדשה. מיד עם בואו, ובטרם הספיק להתייצב בפני מפקד הארמיה, התבקש לשיחת טלפון דחופה עם מפקד הקורפוס השלישי (בדרגת גנרל) שביקש אישור לנסיגת כוחותיו. „אינני מאשר נסיגה, הקורפוס השלישי ישאר במקומו, ואפילו אם כל חיילי הקורפוס ימותו.“ „מי מדבר?“ — התפלא מפקד הקורפוס. „ראש המטה החדש של הארמיה, הקולונל פון לוסברג“, מפקד הארמיה יודע על הפקודה?“ — שאל מפקד הקורפוס. „אני לוקח על עצמי את מלוא האחריות לפקודה זו. אני אדאג לקבל את אישור מפקד הארמיה“. רק לאחר שיחת הטלפון התייצב לוסברג בפני מפקדו החדש, אף הוא בדרגת גנרל, וביקש בדיעבד ואף קיבל את האישור לפקודה שנתן. במלחמת העולם הראשונה היו כמה „זוגות“ ידועים של „מפקד וראש מטה“. הזוג המפורסם ביותר היו הפלדמרשל הינדנבורג והגנרל לודנדורף. הינדנבורג היה מפקד קורפוס שפרש מהצבא בשנת 1912, בגיל 65. עם פרוץ המלחמה נקרא בחזרה לשירות פעיל והתמנה למפקד הארמיה ה-8 בחזית הרוסית. התהווה מצב חמור. הרמטכ"ל לא האמין בכושרו של הינדנבורג הישיש ונתן לו כראש מטה את לודנדורף, קצין מוכשר מאוד ששימש במטה הכללי במשך שנים כראש מחלקת המבצעים. הינדנבורג ולודנדורף שירתו יחד תחילה כמפקד ארמיה וראש מטהו, אחר-כך כמפקד החזית המזרחית וראש מטהו, ומשנת 1916 כרמטכ"ל וכסגנו. תפקידו של סגן רמטכ"ל נוצר באופן מיוחד בשביל לודנדורף, לפי דרישתו של הינדנבורג. לודנדורף נהג לשגר למפקדות במפתיע קציני קישור אשר בדקו, חקרו והגישו ללודנדורף דוחות מדויקים. מדוחות אלה נהג לודנדורף להסיק מסקנות מהירות ואכזריות.

צינורות המטה הכללי

נוהג נוסף במטה הכללי הגרמני היה „צינור המטה הכללי“ שהיווה למעשה מערכת מקבילה לצינורות הפיקוד, להעברת

על ביצועם. ואילו במטכ"ל הגרמני התכוונו במושג זה של „אחריות מטה“ לשיתוף קציני המטה הכללי באחריות המוטלת על המפקד בקבלת החלטות מבצעיות ובניהול הקרב. נוהג זה מקובל היה על המטה הכללי הגרמני עוד מימי ראשיתו, כלומר בתקופת מלחמות נפוליון. באמצעות נוהג הזה של אחריות קציני המטה, ניתנה לרמטכ"ל, שהיה נטול סמכויות פיקודיות ממשיות, האפשרות להשפיע על הפעולות בצבא. הצורך לכך נבע משני טעמים: ראשית — השמירה על האינ-טרסים והאופי הפרוסיים בעוצבות המעורבות שנלחמו בצבאות הקואליציוניים, שמפקדיהן לא היו פרוסים. ושנית — מפקדי עוצבות רבים קיבלו את משרותיהם בגלל מוצאם המשפחתי ומעמדם החברתי, ולא דווקא הודות להכשרתם הצבאית וכי-שוריהם כמפקדים. על כן שיגרו הרמטכ"לים הפרוסים לעוצבות אלה קציני מטה כללי. על קצינים אלה הוטלה האחריות לפעילות המקצועית במטה העוצבה. קציני המטה הכללי אמרו-רים היו לשמש גם כיועצי המפקד.

לפי מיטב המסורת המקובלת של ה„גנרלשטאב“, מעולם לא התקבלו מצד קציני המטה הכללי טענות כגון „לא שאלו אותי“, „לא רצו לשמוע בקולי“, „לא קיבלתי הוראה“. קצין המטה הכללי נדרש לגלות יוזמה, להשמיע את הצעותיו בפני המ-פקד, להגיב בתקיפות על פקודות שלא ניראו כנכונות. רק אחרי שהמפקד לא שמע בקולו או דחה את טיעונו — פטור היה מאחריות. אור-אז נדרש קצין המטה הכללי למלא את פקודות המפקד כרוחן ולשונו, אפילו היו בניגוד לעצתו ולדעתו, אך גם אז היתה זו זכותו להעלות את השגותיו בכתב ולרשום אותן ביומן המלחמה הרשמי של העוצבה. ברור שנוהג זה היקנה לקציני המטה הכללי משקל רב במסגרת עבודת המטה, עד כדי כך, שקציני המטה הכללי במפקדת העוצבה היו לעתים המפקדים האמיתיים. מצד שני הטיל נוהג זה על קציני המטה הכללי גם אחריות כבדה. אחריות זו נפלה על קצין המטה הכללי הבכיר. בדיכוייה היה הבכיר קצין האג"מ, ובקורפוס ראש המטה.

ראש המטה

תפקידו של ראש המטה בעוצבה (מקורפוס ומעלה) היה בעל אופי מיוחד. כמו בכל הצבאות, היה תפקידו המוגדר לשחרר את המפקד מהפרטים הטכניים של הפיקוד, על ידי הפעלת המטה. לצד התפקיד המוגדר הזה, היה לראש המטה בצבא הפרוסי תפקיד נוסף: הוא היה שותף למפקד באחריות והיה בעל סמכויות דומות לאלו של המפקד. האופי המדויק של התפקיד השני הזה לא היה מוגדר כל-צרכו, אבל היה ברור כי הוא חשוב מן התפקיד הראשון. ראשי המטה בעוצבות מונו ע"י הרמטכ"ל מקרב קציני חיל המטה הכללי. מובן שהסמכות של הרמטכ"ל למנות את ראשי המטה בעוצבות העניקה לו שליטה ישירה על הפעילות בתוך העוצבה והרמטכ"לים לא היססו לנצל שליטה זו, ביחוד בשעות משבר. החלפת מפקדי עוצבות כרוכה היתה בתהליך מסובך, ואילו החלפת ראשי מטה היתה מהירה, קצרה ויעילה.

כדוגמה למעמדו של ראשי המטה וליכולתו של הרמטכ"ל להשפיע באמצעותם על הפעילות בעוצבות, יכול לשמש המקרה של החלפת ראש המטה בארמיה גרמנית, בשנת 1915.

שליפן

המלצות בלבד. אך באופן בלתי רשמי היו כמונן למטה הכללי הגדול סמכויות רבות, בעיקר הודות ליוקרתו הרבה. התפקידים המוגדרים של המטה הכללי הגדול היו להכין תכנונים אופרטיביים כולל תכנון הגיוס וריכוז (היערכות) הכוחות לקראת מלחמה. את השפעתו על תכניות האימונים ועל רמת האימון של הצבא הפעיל המטה הכללי הגדול בכך, שהוא תיכנן וניהל מדי שנה את התמרון השנתי הגדול והתמרון הקיסרי. נוסף לכך היה המטה הכללי הגדול ממונה, כאמור, על הכשרת קציני המטה הכללי ועל הצבתם ביחידות.

בזמן מלחמה השתנתה התמונה תכלית שינוי. המטה הכללי הגדול הפך להיות „המטה הכללי של כוחות השדה“, וקיבל את הפיקוד על כוחות היבשה והאוויר שפעלו בחזיתות השונות (צי המלחמה לא היה כפוף למטכ"ל). הכוחות שהמטכ"ל פקד עליהם במלחמת העולם הראשונה כללו מאות דיביזיות ומיל-יוני חיילים.

המבחן האמיתי של „הגנרלשטאב“ היתה איפוא המלחמה, בה נבחנה המערכת כולה ברמת הפיקוד העליון וברמת העוצבות. באיזו מידה עמדה מערכת זו במבחן, הוכיחה מלחמת העולם השנייה.

שקיעה והתפוררות

מלחמת העולם השנייה נמשכה 52 חודשים, אבל יש הסבורים כי ההכרעה במלחמה נפלה כבר בחודש השני לתחילתה. הגרמנים התחילו את המלחמה במהלך-פתיחה מזוהר בחזית המערבית. „מכבש חי"ר“ גרמני ענקי (40 דיביזיות) התקדם דרך בלגיה וצפון-צרפת והדביר תחתיו כל התנגדות שנקלעה בדרך התקדמותו. אבל בשבוע החמישי של המתקפה, כש-יחידות הסיוור הקדמיות של הגרמנים כבר נמצאו בטווח ראייה של פריז, נעצר המכבש.

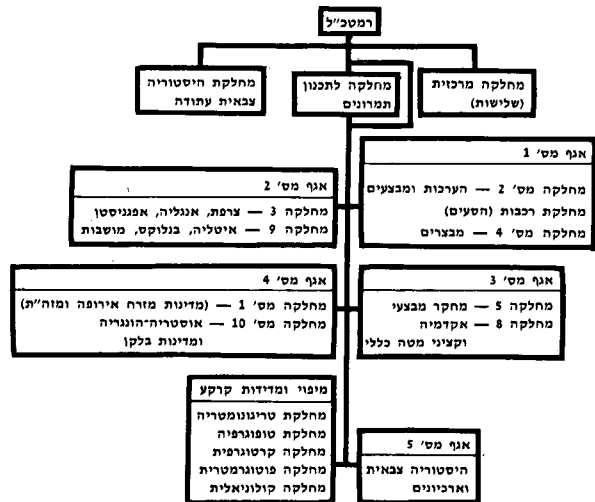
תנופת ההתקפה הגרמנית, שהושגה הודות לתכנון מדוקדק, הודות למשמעת מבצעית קפדנית שנשמרה בכל הדרגים, והודות למאמץ הפיזי העצום של החי"ר הגרמני, נשברה מכמה סיבות: התקפות-נגד צרפתיות, התארכות קוי ההספקה

הוראות ודיווחים בין רמות הפיקוד השונות. זו היתה מערכת בלתי רשמית, מבחינת הנהלים הכתובים. הרברט רוזינסקי מתאר את פעולתה של מערכת הפיקוד המקבילה הזאת במילים אלה: „רשות זו של רשת ראשי מטות (וקציני אג"מ דיביזיוניים) קיימה קשר טלפוני הדוק וקבוע. המטה הכללי הגדול היה בקשר עם ראשי המטה בארמיות, וראשי המטה בארמיות היו בקשר עם ראשי המטה בקורפוסים ועם קציני אג"מ בדיביזיות. כתוצאה מכך לא הסתפקו קציני המטה בחילופי אינפורמציה אלא חרגו מסמ-כויותיהם בכך שקיבלו החלטות בלי לקבל את אישור מפק-דיהם... כתוצאה ממערכת מתמיהה זו של תקשורת בין קציני המטה הכללי השונים, קמה לצד ההירארכיה הרשמית של הפיקוד הירארכיה בלתי רשמית שלמעשה ריכזה בידיה את השליטה האמיתית בצבא...“ מעניין לציין, שהמטכ"ל הגרמני ערך, בשנים 1936—1937, בדיקה יסודית אם קיימת בצבא המו"ר דרגי הצרקה לקיום הנהלים המיוחדים של „אחריות מטה“ ו„צי-נורות המטה הכללי“, במתכונת של מלחמת העולם הראשונה. הבודקים המליצו לבטל את ההסדרים המיוחדים, ולקבוע במפורש שמפקד העוצבה לבדו נושא באחריות הפיקודית. הרמטכ"ל לא אישר המלצות אלה והשאיר את הנהלים הישנים על כנם, בוודאי מתוך רצון לקיים את השליטה בצבא. לימים ביטל היטלר בעצמו את הנהלים המיוחדים, אך אף על פי כן הם עדיין היו מקובלים בצבא הגרמני עד סוף מלחמת העולם השנייה.

המטה הכללי הגדול

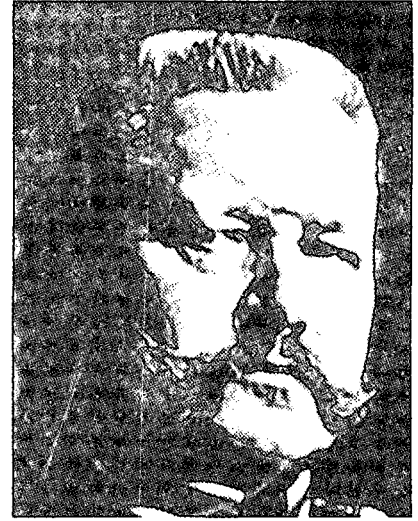
רשמית, היה המטה הכללי הגדול בזמן שלום אגף בתוך מיניסטרויון המלחמה הגרמני וסמכויותיו היו מצומצמות. לפי ההגדרה, היה תפקידו „לנסח את התוכנית לביצוע מדיניות הביטחון של האומה“. ואמנם, מבחינת מעמדו בצבא, היה הרמטכ"ל רק השלישי או הרביעי בסולם ההירארכיה. בגלל ההפרדה בין הפונקציה הפיקודית ובין פונקציות המטה גותר הרמטכ"ל ללא סמכויות פיקודיות. כל החלטותיו היו בגדר של

טבלה מס' 1: מבנה המטה הכללי הגדול לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה

לודנדורף

הינדנבורג

הגדול ממטה ללא אחריות פיקודית למפקדה האופרטיבית העליונה של הצבא, שכאמור היה שמה: „המטה הכללי של כוחות השדה“. להלכה היה המפקד העליון הקיסר, אבל הוא לא התערב בניהול המלחמה וכל כובד האחריות הפיקודית נפל על הרמטכ"ל מולטקא. הרמטכ"ל פקד עתה ישירות על שמונה ארמיות, שפעלו בשתי זירות — הצרפתית והרוסית. הוא שימש בעת ובעונה אחת כראש המטה הכללי-ארצי הממונה על ניהול המלחמה כולה, כמפקד העליון על שתי הזירות היבשתיות המרוחקות זו מזו, כמפקד על ארבע ארמיות המנתלות את המאמץ האסטרטגי העיקרי במערב (האיגוף העמוק דרך בלגיה וצפון צרפת) וכמפקד על שני מאמצים משניים (שלוש ארמיות נוספות במערב וארמיה מוגברת במזרח).

במצב זה פרץ „משבר פיקודי“. יתכן שמצביא מעולה, בסיוע קציני מטה מוכשרים, היה מתגבר על המתח האישי ועל קשיי השליטה והיה מצליח להנהיג את העוצבות בתקיפות, בקור-רוח ותוך ראיית הגולד. אבל מולטקא וקציני מטהו, שפעלו בסכמטיות, לא עמדו במשימה זו. אולי קרה הדבר משום שקציני המטכ"ל נתנו פירוש רחב מדי לשיטת הפיקוד הגרמי-נית המסורתית, שהותירה למפקדים בשדה חופש פעולה נרחב למדי. קציני המטה הסתפקו בפקודותיהם בהתוויית היעדים, בהבהרת הכוונה ובחלוקת השטח לגזרות אחדות. ההתערבות במהלכים טקטיים לא הלמה, לפי תפיסתם, מפקדה ברמה כה גבוהה.

תפיסה זו נכשלה במהלך הצבאי המסובך שהצבא הגרמני נדרש לבצע. המתקפה הגרמנית דרך בלגיה הצריכה תיאום רב בין הארמיות המשתתפות בה, ותגובה מיידית על כל מהלך אפשרי של האויב. הצרפתים השכילו לנצל את חוסר התיאום בין הארמיות התוקפות וחוללו את „הגס על המארץ“, שהכשיל את המתקפה והוציא את היוזמה מידי הגרמנים. הכישלון של תוכנית שליפן היה במידה רבה כשלונן האישי של הרמטכ"ל ומולטקא „הצעיר“ שהיה כבר אדם קשיש וחולה נאלץ להתפטר.

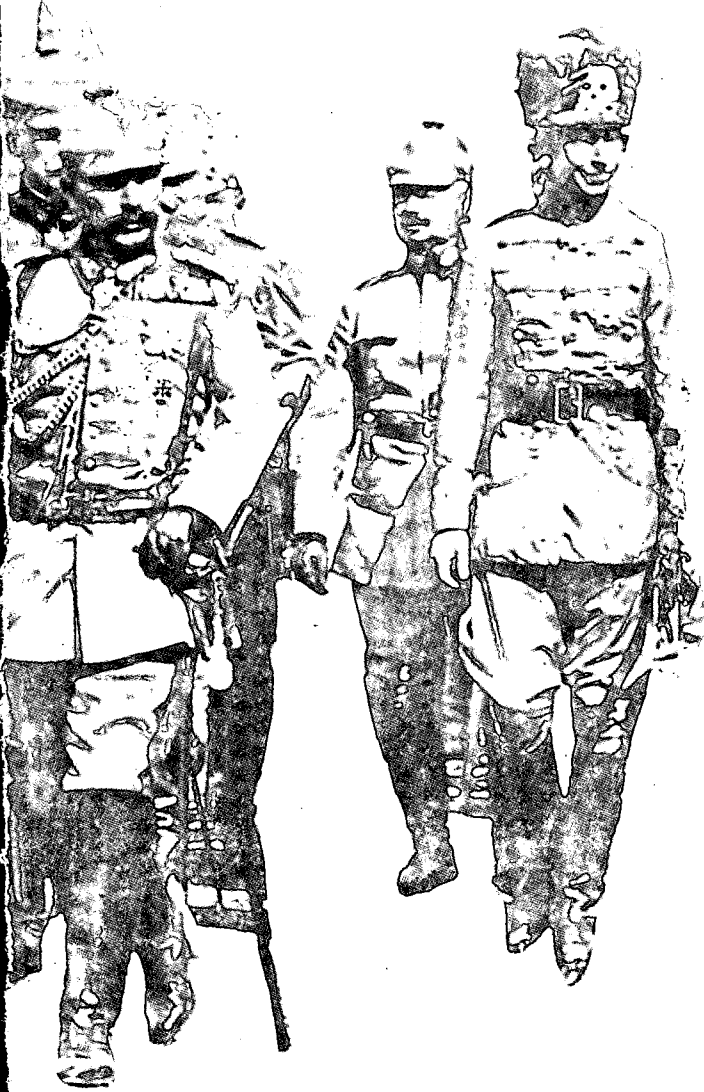
אבל סימני חולשה, חוסר תיאום ואנדרלמוסיה ברמה האסטר-גית, לא השתקפו בצבא ובעבודת המטה השוטפת של

הגרמניים, עייפות החי"ר הגרמני, לחץ בחזית הרוסית המרו-חקת וליקויים חמורים במערכת הפיקוד הגרמני העליון. אבות התכנית האופרטיבית הגרמנית חזו שנים רבות לפני המלחמה את כל המשברים האפשריים, ומצאו להם תשובות מתאימות. רק משבר אחד לא יכלו הללו לחזות מראש — משבר במטה הכללי. את הסיבות לחולשת הפיקוד יש לחפש בליקויים אישיים וארגוניים במטה הכללי ובליקויי שיטת הפיקוד הפרו-סית שכנראה לא התאימה לדרישות המלחמה המודרנית, הניידת.

מאז 1906 כיהן כרמטכ"ל הגנרל מולטקא „הצעיר“ (להבדיל מדודו, שהיה אף הוא רמטכ"ל בשעתו — מולטקא הקשיש). יש אומרים, שהוא נבחר לתפקידו בגלל שמו והיחוס המשפחתי. מולטקא ירש מקודמו בתפקיד, הפלדמרשל שליפן, תוכנית אופרטיבית מוכנה למלחמה, שכונתה על שם הרמטכ"ל הקודם — „תוכנית שליפן“. תוכנית זו היתה מבוססת על ההערכה, שנחיתות כמותית ביחסי כוחות לא תאפשר לגרמנים לתקוף בו-זמנית בשתי חזיתות (בצרפת וברוסיה), לכן יש לרכז את מירב הכוח הגרמני תחילה בחזית אחת (שליפן בחר מסיבות שונות בחזית הצרפתית), להכות שם את האויב, ולאחר מכן להעתיק את הכוח, באמצעות רשת רכבות צפופה, לחזית השנייה. פיתרון זה קיים עד היום בצבאות רבים כדגם של המלחמה בשתי חזיתות, ואיננו זר גם למחשבה הצבאית הישראלית.

החלק המעניין בתוכנית „שליפן“ היה יישומה האופרטיבי בחזית הצרפתית. בתוכניתו ריכז שליפן את מרבית הצבא הגרמני — ארבע מתוך שבע ארמיות — באגף הצפוני של החזית המערבית, מול בלגיה הנייטרלית. על הכוח הזה הוטלה המשימה לבצע איגוף עמוק דרך בלגיה וצפון צרפת עד למרחבים הנמצאים מדרום לפריז, ולכתר את מרבית הצבא הצרפתי, אשר לפי הערכת הגרמנים אמור היה להתרכז צפון-נית-מזרחית לפריז. המהירות היתה תנאי לביצועה המוצלח של התוכנית. בהתחשב בגורמי זמן-מרחב שונים, נקבעו 40 עד 45 ימים של צעידה מזורזת (40 ק"מ ליום בממוצע) כזמן אופטימלי להשגת המשימה.

כשהוכרו גיוס כללי בגרמניה בסוף יולי 1914, הפך ה„גנרלשטאב“

המטכ"ל. להיפך, הצבא הגרמני באותם ימים פעל כמכונה משומנת היטב. בדיוק במסגרת הזמן המתוכנן בוצעה ההיערכות של 70 דיבזיות בחזית המערב ו-10 דיבזיות בחזית המזרחית — צבא אדיר לא רק לפי המושגים של הימים ההם. גיוסם של מאות אלפי חיילי-מילואים התנהל בסדר כה מופתי, עד כי ראש המחלקה האחראי לגיוס במטה הכללי, שנשאר במשרדו במשך חמש יממות רצופות, היה מחוסר תעסוקה.

המטה הכללי יצא למלחמה בהרכב של שלושה אגפים: אגף המבצעים (מקביל לאג"מ בצה"ל), שכלל מחלקה לתכנון האסטרטגי, מחלקה לטקטיקה (לניהול המבצעים השוטפים), מחלקת ארגון ומחלקת אוויר. אגף שני היה האגף למודיעין שהיה מחולק למחלקות זירתיות שעסקו במודיעין קרבי. אגף זה כלל גם את מחלקה 3 המפורסמת, שהיתה ממונה על ריגול נגדי ועל פעולות חדירה ותבלה בארצות האויב. מחלקה נוספת באגף זה היתה המחלקה הפוליטית שעסקה במודיעין פוליטי. האגף השלישי היה אגף האפסנאות. בשתי שנות המלחמה הראשונות לא הצליח אף אחד מהצדדים הלוחמים להגיע לעמדת הכרעה. להיפך, נוצר מצב של „חיבוק דוב“, כשלאף אחד מהצדדים אין כוח להשתחרר מ„החיבוק“. כל הנסיוגות שנעשו על-ידי הצדדים בחזית המערבית ליטול את היוזמה ולחדש תנופה של התקפה נכשלו.

מתקפות רבות, שתוכננו במשך חודשים בהקפדה יתירה ובריכוז גייסות עצומים — נתקעו בעפר כבר בשעות הראשונות או בימים הראשונים ונבלמו על-ידי הצד השני. המערכה הגדולה בכולן היתה המערכה על „ורדן“ (1916), שתוכננה על-ידי הגרמנים. בסופה הפך ורדן לשדה-קטל שלא היה דוגמתו לפניו ואחריו, בלי להקנות לגרמנים או לצרפתים הישגים אופרטיביים כלשהם. הקיפאון שנוצר גרם בסופו של דבר לערעור האמון ברמטכ"ל (הגנרל פלקנהיין) ולפיטוריו בקיץ 1916.

תקופת הינדנבורג-לודנדורף

מינויים של הפלדמרשל הינדנבורג כרמטכ"ל ושל הגנרל לודנדורף כסגנו, „עם זכויות שוות“ לרמטכ"ל, הביא שינויים בתכנים ובסגנון של המטכ"ל הגרמני. הינדנבורג ולודנדורף הכריזו על מלחמה טוטאלית, על גיוס כל משאבי המדינה למלחמה, והעמידו את הניצחון כמטרה עליונה של הקיום הלאומי הגרמני. כתוצאה מכך עברה השליטה על תחומים אזרחיים וממלכתיים רבים לידי המטכ"ל. לשליטה מורחבת זו היתה גם השפעה על מבנה המטכ"ל. הוקמו בו יחידות ולשכות חדשות שעסקו בניהול מדיניות החוץ, בנושאי כלכלה כגון חלוקת קת תומרי גלם וייצור תעשייתי, בשליטה על אמצעי התקשורת, ועוד. בראש מחלקות אלו עמדו קציני מטה כללי צעירים, שאחדים מהם היו עתידים למלא תפקידים חשובים בגרמניה שלאחר המלחמה. מעמד מיוחד במטכ"ל קיבל הכוח האווירי שהלך והתפתח במהירות. אמנם, הטייסים ויחידותיהם היו עדיין חלק מכוח היבשה, אבל כתוצאה מהצרכים המיוחדים שלהם ומההתפתחות הטקטית האווירית הוקם „הקורפוס האווירי“ במתכונת של קורפוס יבשתי ובכפיפות ישירה למטכ"ל. המטכ"ל לא הסתפק באדמיניסטרציה בתחומים אזרחיים רבים, הוא נטל לידיהם גם סמכויות מדיניות. בלחץ המטכ"ל מינה

הקיסר ראשי ממשלה שהפכו לעושי דברו של המטכ"ל. המטכ"ל השליט איפוא דיקטטורה צבאית על המדינה כולה. שנת 1917 היתה שנה של מגננה אסטרטגית בכל החזיתות. שני מאורעות חשובים ציינו שנה זו: הצטרפות ארה"ב למלחמה נגד גרמניה, ו„מהפכת אוקטובר“ ברוסיה, שהביאה לשביתת נשק בחזית המזרחית. שביתת נשק זו איפשרה למטכ"ל לרכז את כל המאמץ בחזית המערבית. ואמנם, עוד בשנת 1917 החל המטכ"ל בתכנון „המערכה הגדולה“ במערב. הכוונה האסטרטגית היתה להפריד בין הכוחות הצרפתיים והבריטיים ולא לאפשר את האחרונים לסגת מהיבשת לבריטניה, כשצרפת לא תוכל להמשיך במערכה לבדה. מטרה זו רצה המטכ"ל להשיג ע"י שורת התקפות כבדות בקטעים שונים של החזית, עוד לפני שהאמריקאים יספיקו לצבור כוחות ביבשת אירופה.

„המערכה הגדולה“ החלה ב-21 במרס 1918 בהתקפת חי"ר גרמנית בעוצמה של 40 דיבזיות שתקפו בגבול הגזרות שבין הצבא הצרפתי וחיל המשלוח הבריטי. הדבר מזכיר את התקפת-הנגד הישראלית בסיני במלחמת יום הכיפורים ב„תפר“ שבין שתי ארמיות מצריות. הגרמנים אמנם פרצו את קו האויב, אבל חסרו להם כוחות גייסים לניצול ההצלחה. במשך שנות המלחמה הזניח המטכ"ל הגרמני את פיתוח השריון, ועתה היה לו הדבר לרועץ. קציני המטכ"ל הגרמנים השמרניים

המעולים, שהצליחו לבצע את הנסיגה בסדר מופתי ולעמוד בלוח הזמנים המוכתב.

פירוק המטה הכללי

לאחר התפטרות הקיסר עבר השלטון בגרמניה לידיה של ממשלה רפובליקנית. המטכ"ל התחייב לשמור אמונים לממשל הרפובליקני החדש תמורת הכרת הממשלה בסמכותו הפיקודית הבלעדית של המטכ"ל בצבא. אבל התחייבות הצבא היתה רק לכאורה. למעשה נוצר יחס אמביוולנטי מצד הצבא המלוכני והשמרני מטבעו, למשטר הרפובליקני. יחס זה נמשך שנים רבות, והכשיר את הקרקע בבוא היום לתמיכתו של הצבא בהיטלר, ששימש לקצינים תחליף לדמות המלך.

התנאים החמורים של חוזה ורסאי גרמו לפילוג במערכת המדינית של גרמניה. זו נחלקה לשני מחנות: — מחנה של קיצונים, שתבעו לדחות את חוזה השלום ולהמשיך במאבק, ואפילו במאבק מזוין אם יהיה צורך בכך, ומחנה המתונים — שהיו מוכנים לקבל את תנאי ורסאי ובלבד שתיווצר אפשרות לשקם את גרמניה. עצתו של המטה הכללי הגדול לדרג המדינית היתה לקבל את התנאים, שכן מאבק ומלחמה חדשים היו נטולי כל סיכוי. את הרגשת הקצונה בצבא הגרמני ביטאה עמדתו של הרמטכ"ל הינדנבורג, שתמך אמנם בעמדה הרש-מית של המטכ"ל, אבל התפטר מתפקידו במחאה על תנאי חוזה השלום. בסעיפיו הצבאיים צימצם חוזה זה את הצבא באופן ניכר. גודלו המכסימלי נקבע ל-100,000 חיילים, מזה לא יותר מ-4000 קצינים. המטה הכללי הגדול והאקדמיה להכשרת קציני מטה כללי נדרשו להתחסל.

עם ביטול המטה הכללי הגדול הועברו סמכויותיו למיניסטרוין המלחמה. הגנרל זקט, שמונה כרמטכ"ל אחרון, ביקש לשמור על יסודות המטה הכללי והקים במיניסטרוין אגף בשם „משרד הגייסות“ Truppenamt שאמור היה לשמש כמטה כללי מוסווה. „משרד הגייסות“ קלט מהמטכ"ל המתחסל את המחלקות האופרטיביות — ארגון, מבצעים, מודיעין, הדרכה ותחזוקה. אבל בסך הכל היו חשיבותו והשפעתו של המטכ"ל המזוהה די מעטות. מוקד ההשפעה הצבאית עבר למיניסטרוין וללשכת „ראש הנהלת הצבא“, שם מוסווה למפקד העליון של כוחות היבשה. גם כאשר היטלר הקים את המטכ"ל מחדש בשנת 1935, לא הוחזר לו מעמדו הרם שממנו נהנה לפני מלחמת-העולם הראשונה ובמהלכה. „המטה הכללי הגדול“ הפסיק למעשה להתקיים ב-1 באוקטובר 1919, לאחר יותר מ-110 שנות פעילות.

המטה הכללי בתקופת היטלר

במשך 15 שנים שימש „משרד הגייסות“ כמטה כללי מוסווה. תעסוקתו הגלויה והעיקרית היתה לאמן את צבא הקבע הקטן. התכנון האופרטיבי היה מוגבל, שכן מדיניות הביטחון הגרמנית היתה הגנתית מובהקת. יתר על כן, היה ברור לכל, שהצבא הקטן איננו מסוגל להגן על גבולות המדינה וודאי שלא לצאת להתקפה. אך המשרד הזה עסק גם בפעילות חשאית. הוא הכין תוכניות להצטיידות מחדש של הצבא ולהגדלתו. משרד הגייסות קיים קשרים חשאיים אבל הדוקים עם הצבא האדום, שתכליתם היתה לפתח כלי נשק „אסורים“

לא האמינו ביכולתו של הטנק להתגבר על האמצעים ב"ט. בחודש יולי עברו הצרפתים והבריטים להתקפות נגד. החי"ר הצרפתי והבריטי, שהסתייע במאות רבות של טנקים הצליח למוטט את החזית הגרמנית.

בתקופה זו מתגלים בעם הגרמני סימנים מובהקים של משמעת מתערערת ושל ירידת המוראל. רישומן של ארבע שנות סבל ומצוקה היה ניכר. שביתות ומרי בקרב פועלי התעשייה, החלו להשפיע ולהתפשט גם ביחידות הצבא. הגרמנים נאלצו, בהסת-כמת המטכ"ל, לבקש שביתת נשק. „סכין בגב“ — רטן סגן הרמטכ"ל רב הפעלים וההשפעה, לודנדורף, לקה בהתמוטטות עצבים ופוטר ימים ספורים לפני הכניעה. אמרת כנף זו הולידה את המיתוס שלמעשה הצבא הגרמני והרמטכ"ל לא נוצחו במערכה, אלא על-ידי העם הגרמני וממשלתו, שתקעו „סכין בגב“. מיתוס זה פירנס לא מעט את תקומת הצבא הגרמני מחדש בתקופת הנאצים. מיתוס אחר, על התנגדות הקצונה הגרמנית לנאציון ועל הפיכת המטכ"ל למרכז פעילות המח-תרת הגרמנית יצרו הגנרלים הגרמנים בסוף מלחמת העולם השנייה. המשותף לשני המיתוסים הוא ששניהם חסרים בסיס עובדתי מספיק. אחד ממבצעי האחרונים של המטכ"ל הגדול היה החזרת הצבא מחזית המערב. לפי תנאי הפסקת האש נדרשו הגרמנים להחזיר את צבאם מצרפת ומבלגיה תוך 14 יום. כאן התגלה שוב כושר הארגון של קציני המטה הכללי

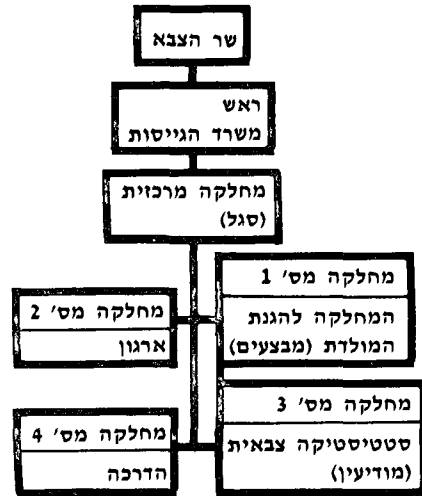
סיפוח אוסטריה לגרמניה וחיסולה של צ'כוסלובקיה. היטלר אמר לקציניו בגילוי לב, שבכוונתו להגשים מטרות אלו בכל מחיר, ולו גם במחיר מלחמה חדשה. גילוייו של היטלר זירזו את תוכניות ההתעצמות וההצטיידות במטה הכללי, והביאו לגיבושה של תורת הלחימה.

תורת הלחימה

מערכות הפתיחה במלחמת-העולם השניה (פולין וצרפת) מראות, שתורת הלחימה הגרמנית התבססה על שלושה עקרונות: מלחמת הבזק, הפעלת כוחות שריון (וכוחות ממוכנים) ככוחות הכרעה, ושיתוף-פעולה של כוחות הקרקע עם חיל-האוויר. הרעיון של העוצבה המשוריינת נולד כלקח ממלחמת-העולם הראשונה. שני גנרלים גרמנים, גודאריאן וגהרינג, שהושפעו מתורות צבאיות של בריטניה ושל צרפת פיתחו את רעיון העוצבות המשוריינות (או הממוכנות), הנשלטות ומונהגות באמצעות אלחוט ופועלות בשיתוף-פעולה הדוק עם חיל-האוויר. המטכ"ל הגרמני שמע רעיונות אלה, אך היה זהיר במימושם. גודאריאן כותב בזכרונותיו שרק ב"תטל"ג השנתי" של המטכ"ל באביב שנת 1939, "נפל הפור", כש-לראשונה תורגלה בהצלחה הפעלת עוצבות משוריינות בקנה-מידה גדול.

בתחילת שנת 1938 ערך היטלר טיהור בצמרת הכוחות המזוינים, שבמסגרתו פוטרו שר-המלחמה ומפקד צבא היבשה בשל שערוריות מין כביכול. לפי החוקה הגרמנית היה שר-המלחמה ממונה על הכוחות המזוינים, וכיוון שלא היה קיים בצבא הגרמני מטה בין-זרועי, ביצע שר-המלחמה גם את תפקידי התיאום הבין-זרועיים. לצורך זה עמד לרשותו אגף מיוחד במיניסטרוני שנקרא, "מפקדת הכוחות המזוינים". לאחר פיטורי שר-המלחמה מינה היטלר את עצמו כמפקד העליון של הצבא. גם מיניסטרוני המלחמה בוטל והוסב ל"מפקדה העליונה של הכוחות המזוינים", שנקראה בראשי-התיבות הגרמניים — "א.ו.ק.ו.". מפקדה זו שימשה כמטה האישי של היטלר, כמטה בין-זרועי של הצבא וכמטה המופקד על המאמץ המלחמתי הלאומי הכולל, אולם למעשה הוא לא היה אף אחד מכל אלה. ה"א.ו.ק.ו." כלל עם הקמתו שלושה אגפים: אגף כללי שהיה מופקד על הנושאים הכלכליים של המלחמה; אגף מודיעין אסטרטגי, ה"אבווהר" המפורסם, שעסק בריגול, בריגול-נגדי ובפעילות חשאית אחרת מחוץ לגבולות גרמניה. ראש ה"אבווהר", האדמירל קנריס, שזכה לתואר של רב-מרגלים, התנגד להיטלר, השתתף בפעילות מחתרתית נגדו ולבסוף הוצא להורג בשנת 1945. האגף השלישי והעיקרי היה, המטה המנהל של הכוחות המזוינים**, שאמור היה למלא את תפקידי המפקדה הבין-זרועית ושימש כגוף צבאי עליון המנהל את מאמץ המלחמה הלאומי. למרות שהדבר התבקש מהמבנה התלת-זרועי של הצבא, לא פעל ה"מטה הכללי" מעולם כמטה בין-זרועי, וחסרונו של מטה כזה הורגש בצבא הגרמני ביחוד בזמן המלחמה.

בין מטכ"ל צבא היבשה לבין ה"מטה המנהל" נוצרו עד מהרה מתיחות רבה ויחסי עוינות שמנעו עבודה סדירה. באופן

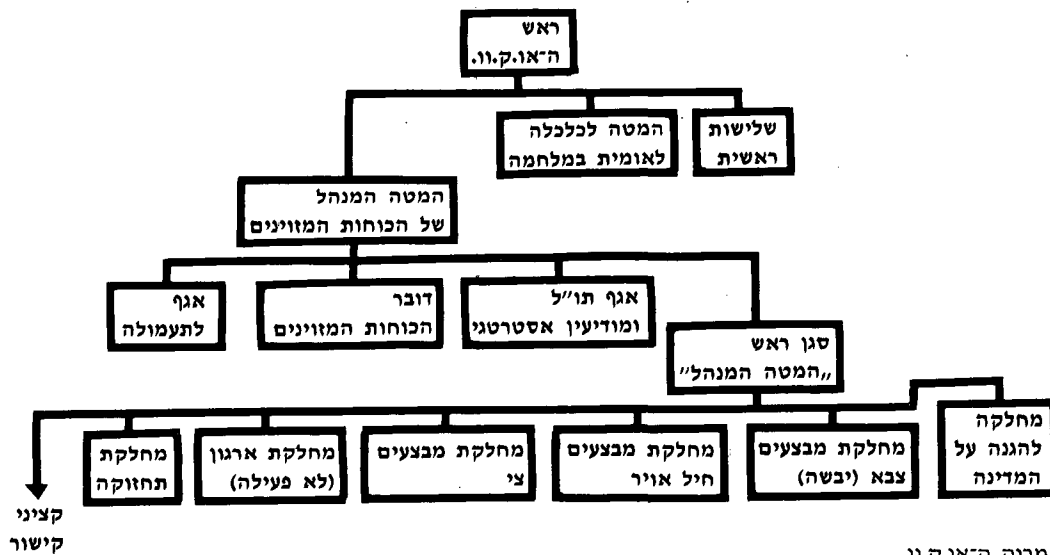
טבלה מס' 2: מבנה משרד הגייסות (1919—1935)

ולהתאמן בשימוש בהם. המדובר בעיקר בטנקים, במטוסים ובפיתוח גזי-מלחמה. פעילות זו התנהלה בידיעת הממשלה הגרמנית ומימונה בא מקרנות ממשלתיות. בשנת 1935, קרע היטלר באופן הפגנתי את מסמך חוזה ורסאי והקים מחדש את המטה הכללי ואת האקדמיה למלחמה. אבל המטכ"ל החדש לא היה בעל אותו מעמד ולא היו לו אותן סמכויות רחבות שהיו לקודמו, "המטה הכללי הגדול", הקיסרי. המטה הכללי החדש היה רק מטה כללי זרועי. חיל-האוויר הוקם לא מכבר כזרוע עצמאית עם מטה כללי משלו וכך גם חיל-הים. לשלטון הנאצי היו כמובן סיבות משלו לצמצם את מעמדו של המטה הכללי. הצבא נחשב על-ידי הנאצים כיסוד שמרני, כן גם ה"גנרלשטאב". הנאצים חששו ש"הגנרלשטאב" יהיה מוקד פוטנציאלי לחוסר נאמנות למשטר החדש. חששות אלה של הנאצים לא היו משוללות יסוד, שכן האופוזיציה בצבא וב-מדינה היתה אכן מבוססת בעיקר על קבוצות של קציני מטה-כללי שביניהם היו קיימים קשרים בלתי פורמליים במסגרת המטכ"ל הגרמני.

המטה הכללי החדש נקרא עתה, "המטה הכללי של הצבא", כשהמונח צבא (Heer) בצבא הגרמני, הוא כמובן — "כוח יבשה". משימתו העיקרית של מטכ"ל צבא היבשה היתה לבצע את תוכנית ההתעצמות של הצבא. ממדי ההתעצמות היו מרשימים. בשש שנים (1933—1939) הוקצו לכוחות המזוינים הגרמניים עשרות מיליארדים של מרקים. ב-1938, שנת השלום האחרונה היה תקציב הבטחון 16% מהתל"ג הגרמני ו-62% מתקציב הממשלה. סך-כ צבא היבשה גדל בשנים אלה מ-8 ל-36 דיביזיות סדירות, כולל עשר דיביזיות טנקים ודיביזיות ממוכנות, ועוד מספר גדול של דיביזיות מילוי-אים. המטכ"ל היה איפוא עסוק מאוד בהקמת יחידות חדשות, באימונו ובתכנון כלי-נשק חדשים וקליטתם. בשנת 1937 גילה היטלר למפקדי הצבא לראשונה את כוונותיו. תוכניתו היתה, להגדיל את שטח המחיה של העם הגרמני, בעיקר מזרחה, על חשבון העמים הסלביים. היעדים לטווח הקרוב היו

* Oberkommando der Wehrmacht
** Wehrmacht Führungs-Stab

* Generalstab des Heeres

טבלה מס' 4: מבנה ה"א.ו.ק.וו.

בין המפקד העליון — היטלר ובין המטכ"ל שלו. המטכ"ל רצה להסתפק בהישגים הקרקעיים של שנת 1941, שלא היו מבוטלים כל עיקר, לעבור בשנת 1942 למגננה אסטרטגית, ולתת לרוסים לשחוק את כוחם. היטלר, לעומת זה, פקד על התקפת קיץ גדולה לעבר הוולגה ולעבר שדות-הנפט בקווקאז. הצבא הרוסי, שלמד לקח יקר בשנת 1941, נסוג במהירות ונמנע ככל האפשר מלהתנגש עם הגרמנים שמבחינה טקטית היו עדיפים עליו. תוך כדי התקדמות לתוך עומק המרחב הרוסי, נחשפו אגפי הגרמנים והרוסים החלו לרכו כוחות נגדם. עתה התריע הרמטכ"ל הלדר ללא הפסקה נגד הסכנה ודרש נסיגה מסטלינגרד ומהרי הקווקאז, כדי למנוע כיתור הכוחות הגרמניים במקומות אלה. מדי יום ביומו התנהלו בדיון-המבצעים היומי חילופי דברים חריפים בין הרמטכ"ל ובין היטלר ופעם, כשקרא הלדר לפני היטלר סקירת-מודיעין מיוחדת על ריכוז זים רוסיים מול אגפי ארמיה 6 שלחמה בסטלינגרד, דרש היטלר לפטר את קציני-המודיעין שכתב את הסקירה. הלדר סירב בתוקף. קצין זה שהיטלר דרש את פיטוריו, היה אל"מ גהלן שעתידי היה לעמוד בראש השירות הגרמני לביון בשנות ה-50 וה-60. לבסוף פיטר היטלר את ה"לדר הטרדן ומינה במקומו את הגנרל צייצ'לר. הרמטכ"ל הלדר היה קצין מטה-כללי מהאסכולה הישנה, שהרהיב עוז לעמוד על דעתו נגד דעתו של היטלר. פיטוריו מסמלים את קץ ה"גנרלשטאב" המסורתי. עם מינויו של הרמטכ"ל החדש, קוצצו עוד יותר מעט הסמכויות שנשארו בידיו, והמטכ"ל נהפך סופית למפקדה זירתית שטיפלה בחזית המזרחית בלבד. בשנת 1943, עם פתיחת חזית חדשה בטוניסיה ובצפון-אפריקה ואחר-כך באי-טליה, ירדה גם חשיבותה היחסית של הזירה הרוסית. הזירות הללו הוכפפו באופן ישיר ל-"א.ו.ק.וו." שראשיו ביצעו את הפקודות הישירות של היטלר ללא עוררין.

אשמת מלחמה

השאלה באיזו מידה נופלת על אנשי צבא אשמה פלילית או מוסרית על מעשים שהם מבצעים במסגרת התפקיד הצבאי,

ופקד על עצירת השריון הדוהר קדימה, כדי לא לסכן את אגפיו החשופים. עד שקציני המטה הכללי ומפקדי העוצבות שיכנעו את היטלר לבטל את פקודת העצירה לשריון, הספיקו הבריטים לפנות את חיל-המשלוח שלהם מחופי דנקירק. אחרי המערכה המוצלחת, שהמטה הכללי ניסה לשוא למנוע אותה, התערערו עוד יותר היחסים בין היטלר ובין המטה הכללי. בעיני היטלר היו קציני המטכ"ל חבורה של פחדנים, תבוסתנים ובלתי נאמנים. ובאזירה זו של קרע רעיוני ואי אמון הוכנה המתקפה על רוסיה.

המלחמה ברוסיה

גם בתכנון מבצע "ברברוסה", שם הקוד למתקפה על רוסיה, נתגלעו חילוקי-דעות בין המטכ"ל ובין היטלר וה-"א.ו.ק.וו.". היטלר רצה לתקוף בשני אגפי החזית, בצפון לעבר לנינגרד, ובדרום לאיזור המכרות והתעשייה הכבדה שבאגן הנהר דוניץ (מזרח אוקראינה) ואילו המטכ"ל, לעומתו, ראה את מוסקבה כיעד האופרטיבי החשוב ביותר. המטכ"ל טען שמבנה החזית והיערכות האויב הופכים בלאו-הכי כל התקפה להתקפה-חזיתית, לכן הדרך הקצרה למוסקבה תהיה גם הכדאית ביותר. היטלר טען לעומתם שאם המאמצים בצפון ובדרום יוכתרו בהצלחה, תיפול מוסקבה ממילא. כמובן שהיטלר כפה את רצונו על המטכ"ל ולכאורה הוא צדק גם הפעם. ההצלחות ההתחלתיות של הגרמנים היו עצומות. בשורה של קרבות-כיתור הצליחו הגרמנים להשמיד מאות דיביוזות סובייטיות ולכבוש שטחים נרחבים בצפון רוסיה ובדרומה. אבל מוסקבה לא נפלה בידי הגרמנים, ועם התקרב החורף הקשיחו הסובייטים את התנגדותם בכל החזית כולה ואף עברו להתקפות-נגד שאילצו את הגרמנים לסגת. כתוצאה מכשלונות אלה פיטר היטלר בחורף 1941 את מפקד צבא היבשה ומינה את עצמו גם למפקד העליון של צבא היבשה, נוסף לתפקידו כראש המדינה וכמפקד העליון של כל הכוחות המזוינים. היטלר היה עתה ממונה ישירות על המטכ"ל.

גם תכנון מהלכי המלחמה בקיץ 1942 עמד בסימן של מחלוקת

הצבא הגרמני, שהיה נתון לפיקודו של ה"גנרלשטאב" היה שחצני ואכזרי. הדבר התגלה עוד במלחמת-העולם הראשונה, כאשר ה"גנרלשטאב" תמך בדיכוי האוכלוסיה האזרחית בשטחים שנכבשו על-ידי הגרמנים. גרמניה התרבותית הראתה כבר אז את פרצופה האחר ומה שקרה בתקופת היטלר, היה שונה רק בממדיו ולא בתוכנו.

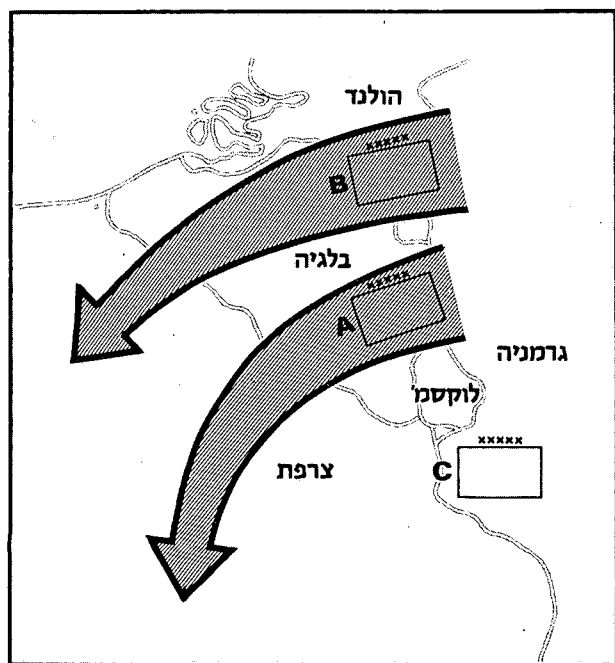
סיכום

ה"גנרלשטאב" הגרמני הוא בדרך כלל נושא לדיונים ולהשקפות מנוגדות. מצד אחד רואים בו מוסד מרושע חסר מצפון שמטרתו אך הרס ורצח. ואילו מצד שני הוא מופת של מטה צבאי הפועל ביעילות ובדייקנות, בכושר תכנון וביצוע מעולה. כפי שראינו, נבע מבנהו המיוחד, כלומר החלוקה ל"מטה כללי-גדול" ול"מטה כללי-גייסות", מהצרכים המיוחדים של הצבא הפרוסי. קיום השיטה הועמד בספק עוד לפני מלחמת-העולם השניה על-ידי הגרמנים עצמם, אבל בגלל שמרנותם ומעורבותם הפוליטית, נמנע ביצוע השינויים הנחוצים. כמובן שלמבנה המיוחד המתואר לעיל שהביא לקיום "חיל מטה-כללי" מאורגן ומבוסס, היו גם יתרונות ניכרים: מצד אחד בעיקר בתחום הכשרת קציני מטה ובתחום הנהגת נהלים אחידים עד לפינות הנידחות ביותר של הצבא. מצד שני, יצר עצם קיומה של מערכת פיקוד מקבילה של קציני המטה עיוותים חמורים והביא לניצול-לרעה של סמכויות. באופן מיוחד בולטת הפוליטיזציה של ה"גנרלשטאב" שתוצאותיה חייבות לשמש אזהרה לכל מדינה מתוקנת הרוצה לקיים משטר חופשי ודמוקרטי.

חשובה בכל הצבאות ובכל הזמנים. במיוחד חשוב לברר שאלה זו כשדנים במטכ"ל הגרמני. בית הדין הבינ-לאומי הצבאי בנירנברג, שדן אחרי מלחמת-העולם השניה בפשעי הנאצים, התלבט בשאלת חלקו של המטכ"ל הגרמני בפשעי מלחמה ובמעשי התוקפנות של הגרמנים, וכן במעשי הזוועה שבוצעו על-ידם בזמן המלחמה. התביעה בנירנברג האשימה את ה"גנרלשטאב" שהוא "ארגון פלילי". היא האשימה את ה"גנרלשטאב" בהודעות גלאה עם מטרות השלטון הנאצי, בהכנת התוכניות למלחמות תוקפניות ובניהולן. אילו היה בית-הדין מקבל האשמה זו, היו כל קציני המטה הכללי הגרמנים הופכים בדיעבד לפשעי מלחמה. בית-הדין בנירנברג זיכה אמנם את ה"גנרלשטאב" מאשמת "ארגון פלילי" ונימק את הניכוי בכך, שהמטה הכללי לא הוקם למטרות פליליות ולא פעל בצורה שונה מכל מטה כללי בצבאות אחרים. זיכוי המוסד לא טיהר מאשמה כבדה את קציני המטה הכללי, שעליהם נאמר בפסק-הדין: "...הם היו אחראים במידה מרובה לצרות ולסבל שניתכו על מיליוני אנשים... הם היו חרפה למקצוע המכובד של אחיזה בנשק... לולא הנהגתם הצבאית, היו שאיפותיו התוקפניות של היטלר ומרעיו הנאצים נשארות להלכה ולא היו נושאות פרי...".

אבל נראה שהדיון באשמת ה"גנרלשטאב" במלחמת-העולם השניה אינו ממצה את אופיו וטבעו של מוסד זה. אשמתו ההיסטורית העיקרית של ה"גנרלשטאב" היא שהוא, "השתמש" במלחמות ללא היסוס וללא מעצורים להשגת מטרות פוליטיות. מגמה זו נובעת מתורתו של קלאוויץ שעליה התבססו מולטקא ויורשו שליפן, שיצאו למלחמות כיבוש או תיכנונו אותן ללא כל שיקול מוסרי או מצפוני. גם אופן ניהול המלחמות על-ידי

המערכה על צרפת — התכנית המקורית של המטכ"ל הגרמני (1940)

המערכה על צרפת — תכנית מנשטיין (1940)

